

KRONIST SVOJEGA ČASA IN RODNEGA MESTA

Mnogotere znamenite ulice so »alla gran villa sovra 'l bel fiume d'Arno«, v prelepem mestu Firenze; nekatere slovijo zaradi zgodovinskih dogodkov, ki so jim bile priča, druge zaradi svojih sijajnih palač in cerkva. Sloves malokatero od njih pa je enak slovesu, ki ga zadnjih deset let uživa preprosta, le petdeset metrov dolga in pet metrov široka mračna ulica tik za Signorio, ulica, ki nima zgodovine in v kateri ni sijajnih palač; nekaj starinskih, zanemarjenih hiš je tam, nekaj prodajalen, kovačnica in brivnica, in hotel, ki je pravzaprav javna hiša, skratka, to je ena od najbolj vsakdanjih ulic v tem, nevsakdanje lepote polnem mestu in je bila do nedavna znana le tistim, ki so v njej prebivali, in bližnjim sosedom.

Pa je prišel čarovnik in življenje te grde ulice in njenih siromašnih prebivalcev z močjo svoje fantazije poustvaril v knjigi. In glej, vse, kar se tam dogaja ali se je dogajalo, nam je poslej bolj znano kot tisto, kar se godi v ulici, kjer mi sami morda že štirideset ali petdeset let prenašamo pezo življenja; umazana, temačna ulica pa bo poslej živela v naši predstavi kot ena od najbolj zanimivih in najbolj živih, če že ne najlepših florentinskih ulic. Prav v tem je čarovnija umetnosti, da oživlja stvari, ki so se nam, navadnim smrtnikom, zdele mrtve, in da obdaja s sijajem lepote celo tisto, kar je v življenju morda res grdo. Toda v svetu umetnosti mršava, brez-zoba, prezgodaj ostarela in v cunje odeta Donatellova Magdalena Spokornica v Baptisteriju ni nič manj lepa kot njegov kodrolasi, plavooki, stasiti, mladeniškega zanosa polni sv. Jurij v eni od niš Orsanmichela.

In kako je ime čarovniku, ki nam je pričaral ta čudoviti svet, kakšen je naslov knjige, ki je po vsem svetu razglasila sloves preprostih ljudi iz zakotne florentinske ulice Corno? Čarovniku je ime Vasco Pratolini, naslov knjige pa je *Kronika revnih ljubimcev*.*

Pravzaprav je pisatelj proslavil le rodno ulico, saj se je namreč tudi sam rodil v ulici Corno — 19. oktobra 1915 — in tam preživel večino svojega življenja. Tam je pisal tudi svojo prvo knjigo, spomine na detinstvo v tej ulici, *Zelena preproga (Il tappeto verde)*, s katero je osemindvajset let star nastopil v javnosti.

Čas pisateljevega učenja in zorenja so torej leta med obema vojnama, ko je v njegovi domovini vladala fašistična diktatura. Tedaj, tako pravi pomembni italijanski literarni zgodovinar in kritik Francesco Flora, tedaj so se morali mladi pošteno potruditi, da so našli samega sebe, zakaj zgled starejših jim je bil le redko v pomoč. Napisati knjigo je tedaj za marsikoga pomenilo, maščevati se soljudem za vsa razočaranja, ki jih je doživljal v dobi, ko se je zrušilo v prah toliko idealov. Spet drugim je bila knjiga le sredstvo, ki so z njim ponižno kadili brezdušni diktaturi, da so kot nagrado za svoje hlapčevanje dobili večji kos kruha in donosnejše službe. Beseda tretjih, ki so ostali zvesti svojim idealom lepote in pravice, pa se iz samote,

* Vasco Pratolini, *Kronika revnih ljubimcev*. Izdala Državna založba Slovenije, prevedel Ivan Skušek. Ljubljana 1957.

kamor so se povečini umaknili, in sredi sramotilnega vrišča uradnega tiska in samozvanih ideologov sploh ni slišala.

V tej idejni zmešnjavi se je preprosti proletarski fant in literarni samouk dokopal do enostavne in za lastni obstanek in obrambo svoje individualnosti pomembne resnice, ki jo je zapisal v enem od svojih zgodnjih del: »Na svetu ni važno nič drugega kot moč, da preživiš lastno usodo.«

In Pratolini jo je preživel, z odrešilno pomočjo pisane besede. Ta beseda je sprva nekolikanj plaha. Suče se okoli lastnega jaza, okoli veselih in bridkih doživetij lastnega otroštva, nato pa z začudenjem, korak za korakom, odkriva svet okoli sebe, ulico, v kateri prebiva, svojo mestno četrt. V drugi knjigi *Ulica Magazzini (Via de' Magazzini)*, ki je izšla leta 1942, pisatelj še vedno nadaljuje s pisanjem svojih spominov na mladost. Ko nato odšteje davek modi svoje dobe s surrealističnimi zgodbami o devetih florentinskih dekletih (*Prijateljice — Le amiche*), pa že v *Četrtri (Il quartiere)* — izide leta 1944) zamenja jaz z mi; tudi spominov ne piše več pisatelj sam, temveč vsa florentinska mestna četrt Santa Croce in ulica Corno. Pisateljev nadaljnji logični razvoj bi zdaj brez stranpoti vodil do *Kronike revnih ljubimcev*, krajevno bolj na ozko omejene, zato pa umetniško poglobljene freske življenja v eni sami florentinski ulici, ulici Corno. Toda čudna, bi lahko rekli, in neraziskana so še pota od spočetja do zoritve in porajanja umetniških del. Pisateljev jaz in njegova osebna usoda se še enkrat vrmeta na oder v *Družinski kroniki (La cronaca familiare)* — izide leta 1947), knjigi spominov na rajnkega mlajšega brata, polni tople človečnosti in intimne poezije.

Z naslednjo knjigo — *Kronika revnih ljubimcev* — je dosegel Pratolini izreden uspeh doma in na tujem. (Doma sta on in založnik Vallecchi doživela še sodni proces zaradi žalitve ulice in obrekovanja nekega lokala; verjetno je šlo za hotel Cervia. »Zakaj ta proces,« je tedaj upravičeno spraševal italijanski literarni zgodovinar in kritik Luigi Russo, »zakaj proces proti pisatelju, ki je svojim tožnikom dovolil, da so polepšani stopili v skrivnostno kraljestvo poezije?« A logika je eno, abotnost ali preračunljivost samozvanih varuhov ljudskih koristi pa drugo.)

Kronika revnih ljubimcev je eden od najzlahtnejših plodov povojne italijanske književnosti, v kateri se ne manjka pomembnih imen in dragocenih umetniških izpovedi. Pisateljovi slavi zdaj ničesar več ne manjka. V ničemer je ne poveča niti leta 1949 izdana knjiga *Junak našega časa (Un eroe del nostro tempo)*, ne *Dekleta iz San Frediana (Le ragazze di San Frediano)* iz leta 1952, ne prvi del napovedane trilogije *Una storia italiana*, ki bo zajela obdobje od leta 1875 do 1945 in naj bi bila nekakšna kronika italijanskega življenja zadnjih sedemdesetih let, gledana skozi prizmo rodnega mesta.

Kajpak so vse tri knjige po svoje zanimive in bi delale čast slehernemu pisatelju, a po uspeli sintezi *Kronike revnih ljubimcev* le ne odpirajo novih aspektov in ne prinašajo presenečenj.

Protagonist romana *Junak našega časa** je prezgodaj dozoreli pubertetnik Sandrino. Doraščal je za fašizma, ko etične in vse druge, za pošteno sožitje potrebne norme niso veljale za tiste, ki so bili, v večjo čast oblastnikov in za neke tako imenovane višje interese, pripravljeni na vse hudobije in zločine. In za zločinca je tedanja družba vzgojila Sandrina, za zločinca, ki tudi

* Vasco Pratolini, *Junak našega časa*. Prevedel Maks Veselko. Izdala Primorska založba Lipa v Kopru.

po vojni nadaljuje svoje lopovščine. Njegova žrtev bo zdaj nekoliko pri-letna ovdovela Virginija, ki se vanj zaljubi, pa jo bo pripravil najprej ob vse prihranke, nato pa ji vzal še življenje. Kritika je romanu po pravici očitala malce nasilen in ne do kraja izdelan začetek, pohvalila pa oris značajev obeh protagonistov in opise okolja, v katerih se kaže staro pisateljevo mojstrstvo.

V *Dekletih iz San Frediana* pripoveduje Pratolini ponekod malce pikantno zgodbo o Aldu, ki mu pravijo Bob, »mladeniču z lepimi obrvmi«, malem predmestnem don Juanu, tatu ženskih src, in o precej nenavadnem maščevanju Mafalde, Tosce, Silvane, Bice, Gine, Lorette, deklet iz San Frediana, ene od najbolj znanih florentinskih četrti onstran Arna.

V *Metellu*, prvi knjigi napovedane trilogije (izšla leta 1956) pa nam pisatelj v zgodbi Metella Salanija, zidarskega delavca, skuša dati umetniško prepričljivo podobo mesta Firenze okoli leta 1900; tedaj se v Italiji, ki ji je Risorgimento prinesel nacionalno osvoboditev in združitev, zaostre socialni boji in pride do prvih, še dokaj plašnih organiziranih nastopov delavstva. V tej knjigi so sijajne zlasti tiste strani, na katerih je opisana znamenita stavka florentinskih zidarskih delavcev v začetku našega stoletja.

Po vsem povedanem bo treba le še nekaj obrobnihih podatkov, da upravičimo naslov pričujočega članka. Glede drugega dela pravzaprav ni treba izgubljeti besed: prizorišče vseh Pratolinijevih del, ne samo mladostnih spominov, je mesto Firenze, rodna ulica Corno, četrt Santa Croce, četrt San Frediano onstran Arna.

Časovno seže pisatelj v prejšnje stoletje v eni sami knjigi, v *Metellu*; v *Kroniki revnih ljubimcev* popisuje dogodke v času, ko je fašizem prevzemal in nasilno utrjeval oblast, v *Četrti dogajanja* iz leta 1932—35, v *Junaku našega časa* in v *Dekletih iz San Frediana* pa dejanja in nehanja prvih dni in mesecev po drugi svetovni vojni.

Toda preveč je že navajanja teh suhoparnih podatkov, ker ničesar ne povedo o vrednosti omenjenih del. Oznako kronist pa, v kolikor ima slab prizvok, mirne duše lahko zamenjamo s častnim nazivom poet rodne ulice. Ta naziv si je pisatelj zaslužil predvsem s svojo *Kroniko revnih ljubimcev*.

Rekli smo že, da je ta knjiga sijajna, živa in slikovita freska dogajanj polpreteklih dni v zakotni ulici mesta Firenze. Kakor da je neki nagajivi, a malim ljudem naklonjeni duh razmaknil zidovje hiš, v katerih ti ljudje prebivajo, in privzdignil njihove strehe, nato pa je popeljal še nas v sredo mednje; poslej živimo s tistimi ljudmi, z njimi vred vemo za usodo vseh in vsakogar, hkrati z njimi smo gledalci in igralci komedije, ki se ji z drugimi besedami pravi življenje v revni mestni ulici, v našem primeru v Firenzi, a v kolikor so vrane po vsem svetu črne — z majhnimi spremembami življenje malih ljudi po vseh mestih na svetu.

Tatovi in roparji živijo v tej ulici, policijski ogleduhi in za denar voljne ženske. Tu so še s svojimi posebnimi usodami volooki, plešasti in trebušni prodajalec oglja Nesi, brivec Oreste, pa zagrizeni fašist Carlo Benci in bolj mlačni Osvaldo Liverani, čevljar Staderini, mladi tiskar Mario, poštar Calenzano, in štirje Angeli varuhi, štiri dekleta, ki bodo druga za drugo šle isto pot, pa zli duh ulice — Gospa, stara vešča, nekdanja lepotica in pevka, ki se je po boleznih grla zatekla v to ulico, ko je prej še uničila vse, kar je pričalo o njeni nekdanji lepoti in slavi, zdaj pa z bolniške postelje v drugem nad-

stropju hiše št. 2 dan in noč bdi nad ulico. Končno je tu še junak romana, dobri angel ulice in njena vest, podkovski mojster Corrado Maciste, ena najbolj mogočnih figur v knjigi, nad vsemi pa — kot usoda nad grškimi junaki — mora fašizma, ki nasilno steguje svoje kremplje tudi v to ulico in ki se mu edini kovač Maciste upa odkrito postaviti po robu. Toda ko v noči fašističnih orgij blazno drveč na motorju rešuje smrti zapisane ljudi, končno tudi sam zapelje v smrt.

Kot ustvarjalec je pisatelj pravičen vsem: kovaču Macistu in fašistom in celo mlačnežem — in teh je večina — katerim Dante v predpeklju privošči le svoj kratki in suvereni prezir. Kje so pisateljeve simpatije, sicer zvemo iz knjige, a ustvarjalec življenja ostane vselej nad kritikom. Z globokim razumevanjem za človeško revščino, s toplo človečnostjo, ki veje z vseh strani knjige, z izrednim smislom za karakterizacijo oseb in oris okolja nam je Vasco Pratolini iz prepletajočih se usod ljudi, ki jih je slučaj nagnetel v uličico Corno, stkal mogočno dramo ljubezni in sovraštva, trpljenja in vesolja, strahu in poguma, odpovedi in pohlepa in ne nazadnje tudi dramo vedno porajajočega se upanja in s svojim romanom nevsiljivo, a z umetniškimi sredstvi in prepričljivo izpovedal ne le svoj umetniški nazor, temveč tudi svoj življenjski credo.

Ker se mi o prevodu iz več razlogov zdi potrebno obširneje spregovoriti (kar bom storil v eni od naslednjih števil), bi za konec napisal samo tole: škoda bi bilo, če bi naši pišočji ljudje ne prebrali te knjige; in še to: čast založbi, ki je delo uvrstila v svoj program.

Niko Košir

GLOSE IN KOMENTARJI

ČLOVEK NE ŽIVI SAMO OD KRUHA

Ob branju tega zajetnega romana,* v katerem srečujemo poteze ali celo osebe iz del klasične in sedanje ruske literature (nehote se sem in tja spomnimo na Dostojevskega, na Alekseja Tolstoja, na Fedina in druge), dobimo najprej za spoznanje neprijeten občutek, da je bolj sestavljen kot napisan, bolj premišljen kot doživet, predvsem pa spretno razpreden okoli Lopatkinovega prizadevanja po labirintih oblastniškega in znanstveniškega birokratizma. Novo je to, da je to pot birokratizem kljub temu, da ga pestujejo bledikavi in nepomembni ljudje, sistem, ne prirojena lastnost takih ali drugačnih posameznikov, sistem, katerega družbenih korenin se Dudincev neposredno ne dotika.

Omenjeni občutek podpira tudi pomanjkljiva psihološka podoba posameznih oseb. Lopatkin, profesor in izumitelj, je telesno in duševno nekoliko

* Vladimir D. Dudincev, *Človek ne živi samo od kruha*, prevedel J. Moder, spremna beseda Bratko Krefc, izdala Državna založba Slovenije, Ljubljana 1957.